

ابعاد پیدا و پنهان توافق‌نامه واشنگتن به نام صربستان و کوزوو!

به کام آمریکا و رژیم صهیونیستی!

محمدحسین عباسی‌ولدی^۱

فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام، سال بیست و یکم، شماره ۱، پیاپی ۸۱، بهار ۱۳۹۹؛ صفحات ۱۴۸-۱۲۱

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۰۳/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۳/۰۱

چکیده

کوزوو به عنوان تنها کشور اروپایی که ۹۰ درصد جمعیت آن را مسلمانان تشکیل می‌دهند، همچنان بر سر استقلال خود با صربستان مناقشه دارد. بعد از سال‌ها مذاکره، سرانجام توافق‌نامه واشنگتن در شهریور ۱۳۹۹ میان صربستان و کوزوو به امضا رسید تا گامی برای حل این مناقشه باشد. آمریکا پس از مسئله کره شمالی، توافق با گروه شبه‌نظامی طالبان، ادعای پایان بحران سوریه، ارائه طرح معامله قرن، خروج از برجام، انتقال سفارت‌ها به بیت‌المقدس و عادی‌سازی روابط برخی کشورهای عربی با رژیم صهیونیستی، وارد مناقشه قدیمی بالکان شد تا ترامپ در آستانه انتخابات ریاست‌جمهوری، توافق صلح دیگری را به کارنامه دستاوردهای سیاست خارجی خود اضافه کند. اما این توافق‌نامه ابعاد دیگری نیز دارد؛ دولت کوزوو و رژیم صهیونیستی یکدیگر را به رسمیت می‌شناسند و صربستان نیز سفارت خود را به بیت‌المقدس منتقل می‌کند. واکاوی عوامل تأثیرگذار در استقلال کوزوو، همچنین انعقاد این توافق‌نامه و آثار و نتایج آن از موضوعات مهم روز در جهان سیاست به شمار می‌آید. از این رو مقاله حاضر ابعاد و زوایای پیدا و پنهان توافق‌نامه صربستان و کوزوو را مورد موشکافی و تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. به نظر می‌رسد توافق‌نامه واشنگتن بیش از حل و فصل یکی از قدیمی‌ترین منازعات منطقه بالکان، منافع ترامپ و رژیم صهیونیستی را تعقیب کرده است.

واژگان کلیدی

کوزوو، بالکان، صربستان، آمریکا، رژیم صهیونیستی، توافق‌نامه واشنگتن

بهره نخست: مقدمات و طرح موضوع

مقامات دو کشور صربستان و کوزوو در پی مذاکراتی که در طول هفته اول شهریور ۱۳۹۹ در کاخ

۱. کارشناس ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد، واحد تهران-مرکز abbasi.mh@gmail.com

سفید انجام دادند، در نهایت درباره عادی سازی روابط اقتصادی به توافق رسیدند. الکساندر ووچیچ،^۱ رئیس جمهور صربستان، و عبدالله هوتی،^۲ نخست وزیر کوزوو، پس از مذاکره با مقامات دولت ترامپ، توافق کردند در زمینه های مختلف اقتصادی برای جذب سرمایه گذاری و ایجاد اشتغال همکاری کنند. در نهایت روز جمعه چهارم سپتامبر ۲۰۲۰ (۱۴ شهریور ۱۳۹۹) رئیس جمهور آمریکا نشست سه جانبه ای را با رئیس جمهور صربستان و نخست وزیر کوزوو در واشنگتن برگزار کرد.^۳

در این نشست روئسای جمهور صربستان و کوزوو در کنار ترامپ ظاهر شدند و توافق نامه ای را امضا کردند که در نگاه نخست قرار بود روابط اقتصادی دو کشور را تسهیل کند. در «توافق نامه واشنگتن»^۴ دو صفحه ای هیچ اشاره ای به شناسایی کشور کوزوو از سوی صربستان نشده است و فقط دو طرف تعهد داده اند به تعدادی پروژه راه سازی از جمله اتصال خط آهن میان کوزوو و صربستان و ایجاد یک بزرگراه تجاری میان دو کشور رضایت بدهند و اجازه دهند ترافیک هوایی بیشتری میان فرودگاه های صربستان و کوزوو شکل بگیرد.

با اینکه به نظر می رسد موضوع این توافق نامه تنها درباره عادی سازی روابط اقتصادی بین بلگراد و پریشینا باشد و به رغم مسکوت ماندن موضوع مهمی مانند به رسمیت شناختن استقلال کوزوو از سوی بلگراد در این توافق نامه، یکبارہ ترامپ در ادامه تلاش های ضد فلسطینی خود، در مراسم امضای توافق نامه، از عادی سازی روابط میان کوزوو با رژیم صهیونیستی و تعهد صربستان به انتقال سفارتش از تل آویو به بیت المقدس رونمایی کرد.^۵

از این رو توافق نامه کوزوو- صربستان رنگ و بوی دیگری گرفت و بیش از آنکه در حل مسئله بالکان توفیقی داشته باشد، به سود اسرائیل تمام شد. در این مراسم، کوزوو موافقت خود را با آغاز روابط دیپلماتیک با دولت اسرائیل اعلام کرد و دولت اسرائیل نیز به سرعت استقلال کوزوو را به رسمیت شناخت. صربستان هم که کوزوو را استان جنوبی خود می داند، از انتقال سفارتش به بیت المقدس خبر داد. از این رو می توان توافق نامه واشنگتن را ادامه سناریوی عادی سازی روابط کشورها با رژیم صهیونیستی و انتقال سفارت ها به بیت المقدس قلمداد کرد، گرچه ظاهرا به مسائل

۱. Aleksandar Vučić

۲. Avdullah Hoti

۳. Salama, V., Serbia and Kosovo Sign, Retrieved from CNN, ۹/۲۰۲۰, <https://edition.cnn.com/۲۰۲۰/۰۹/۰۹/politics/serbia-kosovo-agreement>

۴. Vašingtonski Sporazum

۵. Komarčević, D., Srbija i Kosovo potpisali, Retrieved from Slobodnaevropa, ۹/۲۰۲۰, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-srbija-hoti-vucic-sjedinjene-drzave-tramp-potpisivanje-bela-kuca/۳۰۸۲۰۴۱۶.html>

بالکان می‌پردازد.

بهره‌گیری از مطالعات میدانی و استفاده از تازه‌ترین گزارش‌ها از منابع اصلی منطقه بالکان (به زبان‌های آلبانیایی و بوسنیایی) در این خصوص و رصد آخرین تحلیل‌های کارشناسان و رسانه‌های بین‌المللی (به زبان انگلیسی)، از ویژگی‌های این پژوهش است. همه اسامی خاص در زیرنویس به زبان‌های اصلی درج و فهرستی از منابع مورد استفاده در این تحقیق در پایان مقاله ارائه شده است. تحقیق حاضر در قالب سه بهره‌سازماندهی شده است: بهره‌نخست، مقدمات و تاریخچهٔ اجمالی اعلام استقلال کوزوو و موافقان و مخالفان آن در نظام بین‌الملل را بررسی می‌کند. بهرهٔ دوم به تحلیل ابعاد پیدا و پنهان توافق‌نامهٔ واشنگتن می‌پردازد و ابعاد منطقه‌ای، بین‌المللی و همچنین واکنش‌های مختلف به این قرارداد را تجزیه و تحلیل می‌کند. بهرهٔ سوم ضمن جمع‌بندی مطالب، از ماهیت اصلی این توافق‌نامه پرده برمی‌دارد و ملاحظات اساسی درباره آن را بازگو می‌کند. علاوه بر این راهکاری اجرایی برای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال مسئله استقلال کوزوو پیشنهاد می‌کند.

نگاهی اجمالی به سوابق و تاریخچهٔ استقلال کوزوو

کوزوو^۱ در زبان صربی برگرفته از دو کلمهٔ «کوز» (به معنای پرندۀ سیاه) و «وو» است که در زبان آلبانیایی پسوند معنی کوز است. صرب‌ها این منطقه را «کوزوو و متوژیا»^۲ نامیده بودند.^۳ قدمت تاریخی کوزوو به هزارهٔ نخست قبل از میلاد باز می‌گردد. در آن زمان این منطقه را «داردانیای»^۴ و قوم ساکن آن را «ایلیر»^۵ می‌نامیدند. خان‌ها یا تزارهای بلغاری از سال‌های ۱۸۵۰ تا اوایل سدهٔ یازدهم و امپراتوری روم شرقی (بیزانس) تا دهه‌های آخر سدهٔ دوازدهم، کوزوو را در استیلای خود داشتند.^۶

در این سال‌ها صرب‌ها شروع به گسترش حکومت خود کردند و از سال ۱۲۱۶ به بعد کوزوو تحت حکمرانی صرب‌ها قرار گرفت. در سال ۱۳۸۹ با ورود ترک‌های عثمانی به منطقهٔ بالکان جنگی موسوم به «نبرد بزرگ کوزوو»^۷ میان صرب‌ها به رهبری شاه لازار^۱ در مقابل سلطان مراد عثمانی

۱. Kosovo: In English simply as Kosovo and in Albanian as Kosova (definite form, [kɔ'sova]) or Kosovo ("indefinite" form, [kɔ'so:v])

۲. Kosovo Metohija

۳. نون مالکوم، تاریخ اجمالی کوزوو، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۷۸، ص ۲۶.

۴. Dardania

۵. i lirë

۶. همان، ص ۷۸.

۷. Battle of Kosovo

در گرفت که نتیجه آن به منزله پیروزی شاه لازار در این جنگ تلقی و به اسطوره یا طلسمی برای صرب‌ها تبدیل شد، به حدی که منزلت تاریخی هیچ واقعه‌ای میان صرب‌ها تا این حد مهم جلوه نکرده است.^۲ در نهایت تا سال ۱۴۵۵ تقریباً همه حوزه حکومت صرب‌ها به تصرف امپراتوری عثمانی درآمد. در طول حکومت امپراتوری عثمانی بر منطقه بالکان این سرزمین به نام ولایت کوزوو در بخش آلبانی‌نشین امپراتوری قرار داشت و دوره طولانی حاکمیت عثمانی‌ها بر این سرزمین چنان گذشت که امروز بیش از ۹۰ درصد ساکنان کوزوو را آلبانی‌تبارهای مسلمان تشکیل می‌دهند.^۳

در سال ۱۹۱۲ جنگ اول بالکان آغاز شد و سلطه عثمانی‌ها بر کوزوو پایان یافت؛ اما با عقب‌نشینی عثمانی‌ها از این منطقه، کوزوو نتوانست با کشور مادر آلبان‌ها (آلبانی) متحد شود. در واقع این سرزمین به عنوان غرامت جنگی از امپراتوری عثمانی شناخته و بخشی به شاهنشاهی صربستان و بخشی دیگر به مونته‌نگرو منضم شد و در حقیقت در دل کشور تازه‌تأسیس پادشاهی یوگسلاوی قرار گرفت. با آغاز جنگ جهانی دوم، کوزوو به اشغال نیروهای نظامی ایتالیا درآمد، ولی با مقاومت مارشال تیتو^۴ و پایان جنگ جهانی دوم، جزئی از «فدرالیته یوگسلاوی»^۵ شد.^۶

مارشال تیتو برای کنترل قوم‌گرایی، به دو منطقه کوزوو در جنوب صربستان و وی و دینا^۷ در شمال یوگسلاوی خودمختاری اعطا کرد. قانون اساسی یوگسلاوی نیز در سال ۱۹۷۴ کوزوو را به عنوان «ایالت خودمختار کوزوو»^۸ شناخت. به این ترتیب کوزوو برای اولین بار به عنوان سرزمینی خودمختار در اتحادیه یوگسلاوی پذیرفته شد و نمایندگانش را به مجلس و دولت یوگسلاوی فرستاد. با مرگ تیتو، حق خودمختاری رسمی کوزوو سلب شد و بلغراد تدابیر بسیار شدیدی را در کوزوو اعمال کرد. در مارس ۱۹۸۹ در کوزوو تظاهرات گسترده‌ای با هدف کسب حقوق مساوی و وضعیت قانونی برابر، همانند سایر جمهوری‌های یوگسلاوی، برپا شد. در پاسخ، حکومت مرکزی یوگسلاوی با یورش به ایالت کوزوو حق خودمختاری این ایالت را سلب و دولت و پارلمان کوزوو

۱. Prince Lazar Hrebeljanović

۲. این نبرد در کوزوو پولیه در شمال غربی پرشتینا روی داد. در این جنگ هم سلطان مراد و هم شاه لازار کشته شدند. اینکه نتیجه این جنگ پیروزی یا تساوی بوده یا چگونگی کشته شدن فرماندهان در ابهام قرار دارد. برای اطلاعات بیشتر در این خصوص رک: مالکوم، پیشین، صص ۹۹-۱۳۱.

۳. نوم مالکوم، پیشین، صص ۱۲۹-۱۳۱.

۴. Josip Broz Tito

۵. این فدرالیته متشکل از ۶ جمهوری (صربستان، مونته‌نگرو، اسلوونی، کرواسی، مقدونیه، بوسنی و هرزگوین) و دو ایالت خودمختار (کوزوو و وی و دینا) بود.

۶. Elsie, R., Texts and Documents of Albanian History, ۱۶/۱۰/۲۰۱۹, Retrieved ۹/۱۵/۲۰۲۰, from albanianhistory: http://www.albanianhistory.net/۱۹۴۴_Resolution-of-Bujan/index.html

۷. Vojvodina

۸. Autonomous Province of Kosovo

را با نیروی نظامی منحل کرد. به دنبال آن، میلوشوویچ،^۱ رهبر ملی‌گرای صرب، در دهه ۱۹۹۰ با شعار ناسیونالیسم صربی، هرگونه درخواست استقلال کوزوو را مردود اعلام کرد. در ابتدای دهه ۱۹۹۰ به دنبال فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی کمونیستی، یوگسلاوی نیز به سوی فروپاشی گام برداشت. ابتدا اسلوونی و به سرعت کرواسی، بوسنی و مقدونیه اعلام استقلال کردند و صربستان در مقابل، جنگی خونین را در بوسنی و هرزگوین راه انداخت.^۲

در ابتدای دهه ۱۹۹۰ در صحنه سیاسی کوزوو تحولاتی رخ داد و نظام چندحزبی به وجود آمد. در ۱۹۹۱ مردم کوزوو اولین همه‌پرسی عمومی خود را برای استقلال برگزار کردند و از مجموع ۸۷ درصد شرکت‌کنندگان ۹۱ درصد به استقلال کوزوو رأی مثبت دادند و نمایندگان پارلمان کوزوو در همان روز، جدایی کوزوو از اتحادیه یوگسلاوی و استقلال خود را رسماً اعلام کردند. با این حال صربستان اعلام کرد که این اقدام کوزوو غیرقانونی است. در آن زمان صربستان درگیر جنگ با بوسنی و کرواسی بود؛ از این رو وقت زیادی برای کوزوو کوچک نداشت. در واقع صرب‌ها نیازی هم به برخورد نمی‌دیدند، چون آمریکا یا هیچ‌یک از کشورهای اروپایی در آن زمان این تشکیلات خودخوانده را به رسمیت نمی‌شناختند.^۳

با پایان جنگ بوسنی در ۱۹۹۵ و انعقاد «توافق‌نامه صلح دیتون»^۴ و با گذشت يك دوره کوتاه از این جنگ، در ۵ مارس ۱۹۹۸ بار دیگر صرب‌ها با رهبری ناسیونالیستی میلوشوویچ به منطقه کوزووایی که خود را خودخوانده و مستقل می‌دانست حمله کردند. جنگ میان ارتش صرب و «ارتش آزادی‌بخش کوزوو»^۵ درگرفت و به آوارگی صدها هزار نفر آلبانی‌تبار انجامید.^۶ تلاش‌های بین‌المللی با تشکیل گروه تماس^۷ و برگزاری دو نوبت کنفرانس در رامبویه^۸ نتیجه‌ای نداد و سرانجام در ۲۴ مارس ۱۹۹۹، ناتو با هدف پایان دادن به رنج و آلام مردم آلبانی‌تبار کوزوو پس از اعلام

۱. Slobodan Milošević

۲. Sabrina P. and Ramet, A. G., Thinking about Yugoslavia: Scholarly Debates about the Yugoslav Breakup and the Wars in Bosnia and Kosovo, Cambridge: Cambridge University Press, ۲۰۰۵, pp.۱۵۳-۱۵۵.

۳. سعید عزیزی، «استقلال کوزوو و بررسی مشروعیت جدایی یکجانبه در حقوق بین‌الملل»، فصلنامه حقوق بین‌الملل، ش ۳۸، ۱۳۸۷.

۴. Dayton Agreeeme

۵. Kosovo Liberation Army

۶. برابر گزارش دلپوته، دادستان دادگاه جنایت جنگی یوگسلاوی، طی دوران جنگ چند صد هزار نفر آواره شدند و

۱۱ هزار نفر به قتل رسیدند و هنوز از سرنوشت بیش از ۳۰۰۰ نفر هیچ اطلاعی وجود ندارد.

۷. گروه تماس که برای تعیین تکلیف مسئله کوزوو تشکیل شد شامل آمریکا، انگلستان، روسیه، آلمان، فرانسه و ایتالیا بود. نکته مهم در این گروه آن است که بر خلاف شورای امنیت، هیچ‌یک از اعضا حق وتو نداشتند؛ بنابراین کشورهای خواهان استقلال کوزوو به این گروه بیشتر از شورای امنیت امید داشتند.

۸. رامبویه (Rambouillet) شهری در ۵۰ کیلومتری پاریس است که مذاکرات طرفین جنگ کوزوو و یوگسلاوی در آنجا برگزار شد.

اولتیماتوم به صربستان و تعیین ضرب‌العجل خروج از کوزوو، با ۷۸ روز حمله هوایی به صربستان، دولت بلگراد را وادار کرد در ۱۰ ژوئن همان سال خاک کوزوو را ترک کند.^۱ به دنبال آن شورای امنیت سازمان ملل متحد در جلسه ۴۰۱۱ خود در ۱۰ ژانویه ۱۹۹۹ قطعنامه ۱۲۴۴ را تصویب کرد^۲ و بر این اساس اداره امور کوزوو به «نماینده‌گی سازمان ملل در کوزوو»^۳ واگذار شد.^۴

تا آن زمان دکتر ابراهیم روگوا^۵ به مدت ۹ سال دولت خودخوانده کوزوو را خارج از کوزوو اداره می‌کرد، اما با ورود ناتو به کوزوو با عنوان نیروهای «کی فور»^۶ - که وظیفه ایجاد امنیت عمومی و همچنین حفاظت از مرزهای کوزوو را بر عهده داشتند- دولت روگوا نیز به کشور بازگشت.^۷

نماینده‌گی سازمان ملل در کوزوو از ژوئیه ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۳ در کوزوو اختیار تام داشت و پارلمان، دولت و رئیس‌جمهور این منطقه تنها نقش واسطه بین مردم کوزوو و نمایندگی سازمان ملل را عهده‌دار بودند؛ با این حال در پی اعتراض‌های مردمی در سال ۲۰۰۵ تغییراتی در ساختار نمایندگی سازمان ملل در کوزوو به وجود آمد و برخی اختیارات به ساختارهای محلی کوزوو واگذار شد.^۸ در سال ۲۰۰۶ در ادامه این تغییرات، برای نخستین بار زیر نظر کمیسیون بین‌المللی، مذاکرات رسمی بین آلبانیایی‌تبارهای کوزوو و دولت صربستان برای تعیین وضعیت قانونی کوزوو با مسئولیت نماینده ویژه دبیرکل سازمان ملل، «مارتی آهتیساری»^۹ آغاز شد. نتیجه تلاش‌های آهتیساری ارائه طرحی با عنوان «استقلال تحت

۱. حمله ناتو به کوزوو بدون مجوز شورای امنیت صورت گرفت؛ از این رو از لحاظ حقوق بین‌الملل جای بحث و بررسی دارد و نیازمند تحقیقی جداگانه است.

۲. قطعنامه ۱۲۴۴ شورای امنیت سازمان ملل متحد بر پایه اصول منشور سازمان ملل متحد برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی، با یادآوری قطعنامه‌های خود درباره کوزوو از جمله قطعنامه ۱۱۶۰ در مارس ۱۹۹۸، قطعنامه ۱۱۹۹ در ۲۳ سپتامبر ۱۹۹۸، قطعنامه ۱۲۰۳ در ۲۴ اکتبر ۱۹۹۸ و قطعنامه ۱۲۳۹ تصویب شد.

۳. UN Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK)

۴. Reka, B., UNMIK as an International Governance in Post-war Kosova: NATO's Intervention, UN Administration and Kosovar Aspirations, Skopje: Logos-A, ۲۰۰۳, pp.۱۶۷-۱۶۹.

۵. Ibrahim Rugova

۶. KFOR: Kosovo Force

۷. حبیب‌الله ملکشا، ریشه‌های بحران کوزوو و دخالت نظامی ناتو، تهران: وزارت امور خارجه، ۱۳۸۸، صص ۱۶-۱۸.
۸. در سال ۲۰۰۵ مردم که از اداره امور از سوی UNMIK بسیار ناراضی بودند، ناراضیاتی خود را با تظاهرات گسترده آشکار کردند؛ به این علت تغییراتی در ساختار UNMIK به وجود آمد و واگذاری اختیارات به ساختارهای محلی کوزوو آغاز شد. در همین سال به دولت کوزوو اجازه داده شد تا قوه قضاییه و وزارت کشور و تشکیلات نیروی انتظامی را در اختیار خود بگیرد.

۹. آهتیساری (Marti Ahtisaari)، نماینده ویژه دبیرکل سازمان ملل، از سال ۱۹۹۴ تا ۲۰۰۰ رئیس‌جمهور فنلاند بوده و در روند الحاق این کشور به اتحادیه اروپا نقش بسیار مهمی ایفا کرده است. او در سال ۲۰۰۸ به علت خدمات ارزنده‌اش برای حل و فصل موضوعات بین‌المللی مثل استقلال نامیبیا، ایالت آچه اندونزی و کوزوو و

نظارت کوزوو»^۱ یا راه حل نهایی وضعیت آینده سیاسی کوزوو بود که چیزی بیش از خودمختاری و کمتر از استقلال به شمار می‌رفت، اما هیچ‌گاه به نتیجه‌ای ختم نشد. کنفرانس‌ها و مذاکرات متعددی نیز توسط گروه تماس برگزار شد، ولی نتیجه مطلوب به دست نیامد و آخرین تلاش‌های آهتیساری هم توفیقی نیافت. فرصت ۱۲۰ روزه اروپا برای حل و فصل نهایی موضوع نیز به نتیجه‌ای نرسید و سرانجام با روی کار آمدن هاشم ثاچی^۲ به عنوان نخست‌وزیر کوزوو، پارلمان این منطقه روز ۱۷ فوریه ۲۰۰۸ برابر ۲۸ بهمن ۱۳۸۶ «اعلامیه استقلال کوزوو»^۳ را با رأی تمام ۱۰۹ نماینده حاضر در پارلمان کوزوو به عنوان کشوری مستقل و دموکراتیک به تصویب رساند تا کشوری جدید در عرصه روابط بین‌الملل، آن‌گونه که گذشت، پدید آید.^۴

موافقان و مخالفان استقلال کوزوو

از آن تاریخ مسئله شناسایی کوزوو در نظام بین‌الملل به یک چالش حقوقی و سیاسی بدل شد و دولت‌ها مواضع مختلفی در خصوص حل و فصل نهایی بحران کوزوو اتخاذ کردند که در سه دسته جای می‌گیرند:

گروه اول موافقان استقلال کوزوو هستند که به دنبال اعلام استقلال یکجانبه آن، با به رسمیت شناختن استقلال کوزوو، این جمهوری را به عنوان بازیگر جدید عرصه روابط بین‌الملل معرفی کردند. در این گروه از کشورها آمریکا، آلبانی و ترکیه پیشتاز هستند. گروه دوم مخالفان استقلال کوزوو هستند که اصل استقلال یکجانبه کوزوو را نپذیرفته و آن را خلاف اصول حقوقی قلمداد کرده‌اند. اصلی‌ترین مخالف استقلال کوزوو، کشور مادر یا صربستان است که حمایت قاطع روسیه را نیز در این موضوع در سبب دارد. در گروه سوم کشورهایی قرار دارند که سکوت اختیار کرده

چند مورد دیگر به جایزه صلح نوبل دست یافت.

۱. Plan for Kosovo's supervised independence

۲. Hashim Thaçi

۳. در این اعلامیه آمده است: «ما نمایندگان ملت خود، که به طریق دموکراتیک انتخاب شده‌ایم، کوزوو را به عنوان کشوری مستقل و دموکراتیک اعلام می‌کنیم. ... این بیانیه بازتاب خواست و اراده ملت ماست که با پیشنهاد مارتی آهتیساری، نماینده ویژه سازمان ملل در امور کوزوو، مطابقت دارد. ... ما از حقوق همه اعضای جامعه کوزوو حمایت می‌کنیم و خواهان آن هستیم و اطمینان می‌دهیم که همه از حقوق یکسان برخوردار باشند. ... ما سوگند می‌خوریم به همه پیشنهادهای مارتی آهتیساری درباره حقوق اقلیت صرب عمل کنیم. ... ما به خاطر فرهنگ مان و وضعیت تاریخی و موقعیت جغرافیایی مان، عمیقاً بر این باوریم که آینده ما در همراهی با اتحادیه اروپاست. ... کوزوو دارای مرزهای شناخته‌شده بین‌المللی است و ما سوگند یاد می‌کنیم که مرزهای همسایگانمان را نیز به رسمیت بشناسیم. ... اعلام استقلال کوزوو نشانه پایان روند انحلال یوگسلاوی است. ... ما بر عزم خود به برقراری مناسبات حسن همجواری با کل منطقه تأکید می‌کنیم. این مناسبات خوب در آینده نزدیک با صربستان نیز امکان‌پذیر است، زیرا ما با این کشور به لحاظ تاریخی همواره همکاری اقتصادی داشته‌ایم.»

۴. وحید پرست‌تاش، استقلال کوزوو و تأثیر آن بر نظام بین‌الملل، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی، ۱۳۸۶، ص ۱۸۳.

و اعلام نظر رسمی خود در خصوص شناسایی یا عدم شناسایی کوزوو را موکول به آینده و مشروط به توافق کشور مادر کرده‌اند. نمونه مشهود این کشورها قبرس، ایران، رومانی و اسپانیا هستند.^۱

در شورای امنیت از میان ۵ عضو دائم، ۳ عضو این استقلال را به رسمیت شناخته‌اند. اگرچه کوزوو از حمایت قاطع ایالات متحده برخوردار است، ولی با مخالفت جدی روسیه و در مرتبه بعد چین، روبه‌روست. عضویت در اتحادیه اروپا و ناتو نیز به اجماع رأی همه اعضای این سازمان‌ها نیاز دارد و بر این اساس به‌رغم موافقت اکثریت اعضای این سازمان‌ها، دست‌کم در اتحادیه اروپا پنج عضو (قبرس، یونان، اسپانیا، اسلواکی و رومانی) با این استقلال مخالفت کرده‌اند. در ناتو نیز با مخالفت چهار عضو (یونان، اسپانیا، اسلواکی و رومانی) کوزوو امکان نائل شدن به عضویت در ناتو را پیش از عضویت در سازمان ملل نخواهد داشت.^۲

بر این اساس تا پایان شهریور سال جاری، ۹۸ کشور استقلال کوزوو را به رسمیت شناخته‌اند و از سوی دیگر با مخالفت روسیه امکان طرح موضوع عضویت کوزوو در سازمان ملل بدون رضایت بلگراد منتفی است و کوزوو گرچه رسماً مستقل تلقی می‌شود، ولی هنوز به صورت رسمی عضوی از سازمان ملل نیست و یک بازیگر رسمی نظام بین‌الملل قلمداد نمی‌شود.^۳

بهره دوم: ابعاد پیدا و پنهان توافق نامه واشنگتن

کاخ سفید ۴ سپتامبر ۲۰۲۰ (۱۴ شهریور ۱۳۹۹) میزبان رهبران جمهوری صربستان و کوزوو بود تا متن توافق دو صفحه‌ای را که ریچارد گرئل،^۴ فرستاده ویژه دونالد ترامپ در امور این دو کشور، برای آنها تهیه کرده بود، امضا کنند. پیشتر، قرارداد نشان‌دهنده نوعی چارچوب اقتصادی و کلی و رفتار مشروط بین کوزوو و صربستان بود که آمریکا به دو کشور بالکانی قول داده بود. در کنار آن، صحبت از ایجاد یک شینگن کوچک در منطقه بالکان نیز شده است تا تردد مسافران میان کشورهای منطقه با سهولت بیشتری انجام گیرد. در متن توافق نامه، چنان‌که روزنامه بلیتس صربستان منتشر کرده است، کوزوو بخشی از ابتکار «مینی شینگن»^۵ خواهد بود که الکساندر ووچیچ، رئیس‌جمهور صربستان، و ادی راما،^۶ نخست‌وزیر آلبانی، و زوران زائف،^۷ نخست‌وزیر

۱. وحید پرست‌تاش، سرنوشت کوزوو، تهران: مرکز مطالعات بالکان معاصر و نشر برادری، ۱۳۹۰، صص ۹۵-۹۶.

۲. همان، صص ۲۱۳-۲۱۶.

۳. Medunarodno priznanje Kosova, Retrieved from Ministria e Punëve të Jashtme e Kosovës, ۱/۹/۲۰۲۰, <https://www.mfa-ks.net/politika/۴۸۴/lista-e-njohjeve/۴۸۴>

۴. Richard Grenell

۵. Zona Mali Shengen

۶. Edi Rama

۷. Zoran Zaev

مقدونیة شمالی، سال گذشته آن را مطرح کرده بودند.^۱

از طرف دیگر صربستان و کوزوو برتری آمریکا در توسعه فناوری‌های اینترنت پیشرفته جی ۵ را می‌پذیرند؛ بنابراین فعالیت شرکت هوآوی چین برای توسعه نسل جدید اینترنت در این کشورها کنار گذاشته می‌شود. اما برنده واقعی و پشت پرده این توافق نامه در این جلسه غائب بود. براساس توافق نامه مذکور، کوزوو رژیم صهیونیستی را به رسمیت خواهد شناخت و این رژیم در عوض کوزوو را به رسمیت می‌شناسد و صربستان یکی از معدود کشورهای جهان خواهد بود که بیت المقدس را به عنوان پایتخت رژیم صهیونیستی به رسمیت خواهد شناخت و سفارت خود را به آن منتقل خواهد کرد. همچنین هر دو کشور بر اساس این توافق نامه متعهد شدند تا حزب الله را در فهرست تشکیلات تروریستی قرار دهند.^۲

ابعاد منطقه‌ای توافق نامه واشنگتن

یک هفته پیش از عقد توافق نامه واشنگتن، در مونته‌نگرو انتخابات پارلمانی برگزار شد و میلو جوکانوویچ^۳ غرب‌گرا بعد از نزدیک به سی سال حکومت، برای نخستین بار موفق به اخذ اکثریت نسبی آرا نشد. مخالفان وی عمدتاً احزاب صرب مورد پشتیبانی بلغراد بودند. از نظر برخی کارشناسان بین‌المللی، این تغییر قدرت به نوعی یکی از امتیازات پشت پرده آمریکا به صربستان در قبال توافق نامه واشنگتن بوده است. بر این اساس آمریکا با هدف حمایت از کوزوو، مونته‌نگرو را به صرب‌ها فروخت؛ از این رو صربستان و روس‌ها بار دیگر به تداوم صربستان بزرگ می‌اندیشند. این نظریه زمانی مهم‌تر جلوه می‌کند که در کنار آن، اتهامات ترامپ در ارتباط و خدمت به روسیه نیز قرار می‌گیرد.^۴

در مقابل، کارشناسان دیگری معتقدند گرچه جوکانوویچ سال‌ها شریک و همکار کلیدی غرب در بالکان بوده و با کنار رفتن او مونته‌نگرو به پایگاه روسیه بدل خواهد شد، اما عملاً کنار رفتن دولت غرب‌گرای مونته‌نگرو بعد از اتمام مراحل عضویت این کشور در ناتو محقق شده است و دولت جدید در حوزه‌های امنیتی و نظامی فاقد اختیارات فائده در تصمیم‌گیری است. به عبارت دیگر تاریخ مصرف جوکانوویچ در مونته‌نگرو برای آمریکا به پایان رسیده بود و حالا ووچیچ با

۱. Uzajamno Priznavanje, Retrieved from blic, ۵/۹/۲۰۲۰, <https://www.blic.rs/ vesti/politika/ uzajamno-priznavanje-gazivode-republika-kosovo-ove-tri-tacke-uklonjene-su-iz/۸۳ef۸۱w>

۲. Vesić, M., Hoće li Srbija stradati ili profitirati u 'tući slonova?', Retrieved from Aljazeera Balkans, ۹/۱۰/۲۰۲۰, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/hoce-li-srbija-stradati-ili-profitirati-u-tuci-slonova>

۳. Milo Đukanović

۴. Andrej, N., Novi Balkan, Retrieved from Aljazeera Balkan, ۶/۹/۲۰۲۰, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/ novi-balkan-milo-odlazi-neka-se-spremi-dodik>

توافق نامه واشنگتن در چشم آمریکا جای جوکانوویچ را در بالکان گرفته است. اگرچه برای دولت جوکانوویچ عمری طولانی پیش بینی شده بود، اما به نظر می‌رسد برای دولت ووچیچ مرگ زودرسی در نظر گرفته شده است.^۱

واقعیت این است که کوزوو از مدت‌ها قبل کشوری جدا و مستقل بوده و ووچیچ از این موضوع به خوبی آگاه است، اما او در برابر ملی‌گرایان صرب باید بارها و بارها اعتراف کند که چیزی را در آمریکا قبول نکرده است؛ زیرا ناسیونالیست‌های صرب بسیار بزرگ‌تر و قوی‌تر از ووچیچ هستند و از سوی دیگر قدرت انتخاباتی در صربستان معطوف آنهاست و کلیسای ارتدوکس صربستان نیز حامی اصلی‌شان است. ووچیچ به خوبی می‌داند که در این صربستان از نظر ایدئولوژیکی ویران‌شده و فلج‌شده، تنها چتتیک‌ها که پایگاه قبلی او بودند می‌توانند برکنارش کنند. دیگران تقریباً چنین ظرفیتی ندارند و همان‌ها هستند که می‌توانند دوباره او را به قدرت برسانند. حال ووچیچ این آخرین مورد را چگونه توجیه خواهد کرد، زمانی که امضای خود را با نخست‌وزیر کشور دیگری پای توافق نامه‌ای گذاشته که رسماً نمی‌تواند برای صربستان وجود خارجی داشته باشد؟ آن‌گونه که برخی کارشناسان می‌گویند، نتیجه آن بعدها معلوم می‌شود و شاید به قیمت جان ووچیچ تمام شود.^۲

بوسنی و هرزگوین که مرکز چالش‌های بالکان است، نمی‌توانست از این توافق نامه بی‌نصیب باشد. چند روز قبل از امضای توافق نامه واشنگتن، میلوراد دودیک،^۳ عضو صرب شورای ریاست جمهوری بوسنی و هرزگوین و یکی از صرب‌های افراطی، از دوست خود ووچیچ خواست که منطقه قومی جمهوری صربسکا نیز بخشی از توافق نامه صربستان و کوزوو باشد تا به عبارتی لغویکپارچگی و تمامیت ارضی بوسنی و هرزگوین بهای به رسمیت شناختن نهایی و رسمی کوزوو از سوی صربستان باشد. اما ووچیچ در جواب سؤال خبرنگاری که از او پرسید آیا بوسنی و هرزگوین هم از موضوعات مذاکرات اخیرش با مقامات ارشد آمریکا در واشنگتن خواهد بود؟ تصریح کرد: «بوسنی و هرزگوین موضوع این مذاکرات نبود. اوضاع همه‌جانبه منطقه به خصوص روابط بین صربستان و کوزوو موضوع مذاکرات واشنگتن بود. صربستان همان‌طور که یکپارچگی جمهوری صربسکا را محترم می‌شمارد، به یکپارچگی بوسنی و هرزگوین نیز احترام می‌گذارد. ما خواستار روابط بهتر با بوسنی و هرزگوین هستیم.»^۴

۱. Ibid

۲. Ibid

۳. Milorad Dodik

۴. Karalić, F., Ekskluzivo, Vučić za "Avaz", Retrieved from Dnevni Avaz, ۷/۹/۲۰۲۰, <https://avaz.ba/vijesti/intervju/۵۹۳۷۹۰/vucic-za-avaz-nije-mi-palo-na-pamet-da-sutnem-stolicu-i->

ریچارد گرزل، سفیر پیشین آمریکا در آلمان، که به دلیل نارضایتی آلمان از دخالت‌های مستمر او در امور داخلی این کشور مجبور به استعفا شده بود، از سوی ترامپ از اکتبر ۲۰۱۹ عهده‌دار پرونده حل اختلاف صربستان و کوزوو شد و تلاش‌های گسترده‌ای برای به ثمر رساندن این مذاکرات انجام داد. ریچارد گرزل بعد از امضای این توافق‌نامه، در جمع خبرنگاران با انتقاد از بی‌توجهی رسانه‌ها به دستاوردش گفت: کاش خبرنگاران مسن‌تری اینجا بودند که درک می‌کردند چه کار تاریخی بزرگی انجام شده است! اما گرزل نقش مستقیمی در برکناری نخست‌وزیر کوزوو داشته که مخالف چنین قراردادی بوده است. فروردین ۱۳۹۹ آلبین کورتی،^۱ نخست‌وزیر کوزوو، بعد از اقدامی که از سوی طرفدارانش کودتایی با دخالت مستقیم نماینده ویژه آمریکا در امور کوزوو توصیف شده بود، از کار برکنار شد. کورتی به رسانه‌ها گفته بود که گرزل، او و دولت‌ش را تحت فشار گذاشته بود تا به خواسته‌های آمریکا برای چشم‌پوشی از حاکمیت بر مناطقی از خاک ادعایی کوزوو تن دهند تا دولت ترامپ بتواند در آستانه انتخابات آمریکا یک پیروزی تاریخی دیپلماتیک برای صلح میان صربستان و کوزوو به دست آورد.^۲

یکی دیگر از ابعاد این توافق‌نامه که در منطقه بالکان، به خصوص صربستان، مورد توجه ویژه مخالفان دولت ووچیچ قرار گرفت رفتار تحقیرآمیز ترامپ با رئیس‌جمهور صربستان بود. در عکس‌ها و فیلم‌هایی که از این نشست سه‌جانبه به بیرون درز کرد کاخ سفید که میزبان رهبران دولت جمهوری صربستان و نخست‌وزیر کوزوو بود با رفتاری تحقیرآمیز با رؤسای این کشورها رفتار کرده است.

در تصویری که از دیدار رئیس‌جمهورهای آمریکا و صربستان منتشر شد، ترامپ پشت میز ریاست جمهوری نشسته و همتای صرب او در نقطه مقابلش مؤدبانه روی یک صندلی کوچک نشسته است. در خوش‌بینانه‌ترین حالت، تصویری شبیه دانش‌آموزی که مقابل معلمش به احترام نشسته باشد یا گویی رئیس‌جمهور صربستان متهم است و به یک قاضی جواب می‌دهد. نحوه چینش اتاق و دیدار ترامپ با همتای صرب خود گویای بسیاری از نکات پشت پرده این توافق بود. گفتنی است آنچه دیده شد تنها بخش علنی و از زاویه دوربین خبرنگاران است. طبیعتاً آنچه در خفا و پشت درهای بسته اتفاق افتاده است، باید چندین درجه بدتر باشد.

چند روز بعد ویدئویی از مراسم امضای توافق‌نامه انتشار یافت که رئیس‌جمهوری صربستان را در

izadem-napolje-imao-sam-cast-da-obavim-odlican-razgovor-s-trampom

۱. Albin Kurti

۲. Kulačin, N., Grenellov Shenzhen raspršuje snove o razgraničenju, ۲۹/۸/۲۰۲۰, Retrieved from <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/grenellov-shenzhen-raspršuje-snove-o-razgranicenju>

حالی نشان می‌دهد که از حرف‌های ترامپ مبنی بر وجود بندی در قرارداد برای انتقال سفارت صربستان به قدس تعجب می‌کند و این موضوع موجب شد تا ووچیچ لحظاتی با دقت توافق‌نامه‌ای را که امضا کرده بود ورق بزند و دوباره مطالعه کند. این فیلم بازتابی گسترده در رسانه‌های صربستان و شبکه‌های اجتماعی این کشور داشت و برخی ادعا کردند که رئیس‌جمهوری صربستان اطلاعی از متن توافق، به خصوص بند مربوط به انتقال سفارت کشورش به بیت‌المقدس، نداشته است.^۱

همچنین رفتار تحقیرآمیز کاخ سفید در زمان امضای توافق‌نامه توجه رسانه‌ها را به خود جلب کرد. ترامپ که نشست سه‌جانبه را در اتاق خود برگزار کرده بود، پشت میز اصلی نشسته بود و میهمانانش پشت دو میز ساده و کوتاه‌تر قرار داشتند. تفاوت میز ترامپ با مقامات صربستان و کوزوو به گونه‌ای بود که گویی آنها به عنوان مترجم کنار رئیس‌جمهور آمریکا نشسته‌اند. در نهایت نکته مشهود در تصاویر این نشست آن بود که پرچم‌های صربستان و کوزوو به چشم نمی‌خورد و پشت سر ترامپ فقط پرچم‌های آمریکایی قرار داشتند.^۲

ابعاد فرامنطقه‌ای توافق‌نامه

ووچیچ با این امضا، سرمایه‌گذاران اصلی در صربستان و پیش از همه، چین را که دست‌کم به این توافق‌نامه تاریخی در واشنگتن نگاه خوبی نخواهند داشت، کنار می‌گذارد. بالاتر از آن، ووچیچ در وضعیت بدی قرار دارد، زیرا این توافق‌نامه برای او و ناسیونالیست‌های صرب به معنای مقدمه‌ای بر پایان نمایش خنده‌آور عدم به رسمیت شناختن کوزوو خواهد بود؛ به خصوص که جو بایدن، رقیب دموکرات ترامپ، به صراحت و به طور علنی می‌گوید کوزوو یک کشور کاملاً مستقل است و هر کاری بتواند برای به رسمیت شناختن آن در سطح جهان خواهد کرد.

رئیس‌جمهور آمریکا که بعید است آگاهی چندانی از وضعیت منطقه بالکان داشته باشد، موافقت دولت کوزوو با شناسایی رسمی رژیم اشغالگر سرزمین‌های فلسطین را به عنوان یک دستاورد تاریخی دیگر در خاورمیانه توصیف کرده است. ترامپ برای مبارزات انتخاباتی خود به ووچیچ و هوتی احتیاج داشت تا قبل از هر چیز به رأی‌دهندگانش نشان دهد که چگونه مسئله و مشکل خاورمیانه را در بالکان حل کرده است. در حالی که او از یک سو چیزی را حل نکرده و از سوی دیگر صربستان و کوزوو مشکلاتشان حل نشده باقی است و در خاورمیانه هم نیستند. بر همین اساس شاید بتوان

۱. Mujanović, J., Da li je Vučić pročitao sporazum prije potpisivanja?, Retrieved from Klix, ۶/۹/۲۰۲۰, <https://www.klix.ba/vijesti/regija/da-li-je-vucic-procitao-sporazum-prije-potpisi-vanja-hit-snimak-iz-bijele-kuce-kruzi-internetom/۲۰۰۹۰۵۰۸۴>

۲. Kostić, I. E., Fotografija Vučića kako sjedi na stolici ispred Trampa predmet podsmijeha na internetu, Retrieved from Klix, ۵/۹/۲۰۲۰, <https://www.klix.ba/vijesti/regija/fotografija-vucica-kako-sjedi-na-stolici-ispred-trampa-predmet-podsmijeha-na-internetu/۲۰۰۹۰۵۰۴۸>

گفت این قرارداد یکی از بی‌معنی‌ترین توافق‌نامه‌های امضا شده در تاریخ باشد!

در توافق‌نامه واشنگتن بین دولت‌های صربستان و کوزوو، دو طرف استفاده تأمین‌کنندگان غیرقابل اعتماد از تجهیزات جی ۵ در شبکه‌های ارتباطی خود را ممنوع خواهند کرد و هر جا را که تجهیزات و اقدامات وابسته به آنها از قبل وجود داشته باشد، حذف خواهند کرد. به عبارت دیگر، بلگراد و پریشینا موافقت کردند از تکنولوژی جی ۵ چین استفاده نکنند. این بخش از قرارداد که مربوط به تکنولوژی جی ۵ می‌شود، به طور مستقیم در تقابل با همکاری اقتصادی بین صربستان و چین است. دولت صربستان تا کنون حامی همکاری اقتصادی با چین بود، اما این قرارداد فرصتی به آمریکا داد تا بخشی از موافقت تجاری صربستان و چین را لغو کند. آمریکا در یک کارزار و جنگ تجاری شدید علیه چین است و به عبارتی صربستان با این توافق‌نامه رسماً به آمریکا اجازه داده است در توافق‌نامه‌های صربستان-چین مداخله کند.^۱ به نظر می‌رسد الکساندر ووچیچ برادران جدیدی در آمریکا و رژیم صهیونیستی پیدا کرده است.^۲

از سوی دیگر روسیه سال‌هاست از تمامیت ارضی صربستان در برابر جدایی کوزوو دفاع کرده و تلاش‌های دیپلماتیک عظیمی را برای کمک به صربستان با هدف حفظ استان جنوبی کرده است. صربستان دهه‌های متمادی هم‌پیمان روسیه و یکی از محورهای جنبش عدم تعهد بوده است؛ ولی این توافق‌نامه قلم بطلانی بر میراث تیتو می‌کشد و منافع روسیه و چین را در منطقه تهدید می‌کند. هم روسیه و هم چین در شورای امنیت سازمان ملل حق وتو دارند و تنها سند معتبر در ارتباط با موضوع کوزوو قطعنامه ۱۲۴۴ است. اینک ممکن است رفتار چین و روسیه نیز در بازی با صربستان در مسئله کوزوو تغییر کند.

صربستان با اعلام حزب‌الله به عنوان گروه تروریستی، ممکن است چرخشی در سیاست خود در قبال ایران نیز نشان دهد. نیازی به تأکید نیست که کوزوو متحدی با وابستگی کامل به آمریکاست و دوستی نزدیک و صمیمانه‌ای با آلبانی دارد که میزبان منافقین است.

روی دیگر سکه آن است که روند گفت‌وگوهای کوزوو و صربستان که از سال ۲۰۱۱ با میانجی‌گری اتحادیه اروپا آغاز شده بود، بعد از نزدیک به ۱۰ سال بی‌نتیجه ماند و نشست سه‌جانبه

۱. در سال ۲۰۱۷ وزیر ارتباطات صربستان یک توافق‌نامه همکاری راهبردی در زمینه توسعه اینترنت با هوآوی در قالب تفاهم‌نامه‌ای به منظور توسعه پروژه شهرهای هوشمند در سال ۲۰۱۹ در صربستان امضا کرد. وزیر ارتباطات صربستان همچنین یک توافق‌نامه را با مسئولان چینی امضا کرد تا صربستان هم بخشی از جاده ابریشم دیجیتال باشد. البته این تفاهم‌نامه‌ها تجاری و الزام‌آور نیستند. همچنین صربستان قراردادی را به عنوان بخشی از یک پلت‌فرم توسعه هوش مصنوعی با چین به عنوان یک هدیه ارزشمند چینی منعقد کرده است.

۲. Pejović, M., Kina Drakonskim Mjerama Kontroliše Zarazu, Evropa čuva ekonomiju, ۲۳/۱۰/۲۰۲۰, Retrieved from <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/dr-ler-kina-drakonskim-mjerama-kontrolise-zarazu-evropa-cuva-ekonomiju>

آمریکا بار دیگر اروپایی‌ها را تحقیر کرد و نشان داد آمریکاست که مسائل اروپا را حل و فصل می‌کند. اگرچه مذاکرات با اتحادیه اروپا به موازات گفت‌وگو با آمریکا در حال انجام است، ولی برخی مقامات بروکسل از ورود واشنگتن به این مذاکرات استقبال نکردند و این اقدام را نوعی تحقیر برای اتحادیه اروپا دانستند.^۱

دستاوردهای آمریکایی توافق نامه

به دنبال انتشار خبر این توافق، ترامپ در توییته نوشت: «روزی عالی برای صلح در خاورمیانه - کشور اکثر مسلمان‌نشین کوزوو و کشور اسرائیل موافقت کرده‌اند روابطشان را عادی کنند و با یکدیگر روابط دیپلماتیک برقرار کنند. دست مرزاد!» ترامپ تأکید کرد به زودی کشورهای اسلامی و عرب بیشتری این کار را انجام خواهند داد!^۲

دونالد ترامپ که زمان زیادی تا برگزاری انتخابات ریاست جمهوری آمریکا ندارد، می‌خواهد دیپلماسی خارجی خود را موفق نشان دهد؛ از این رو دو سالی است در تلاش است با توافق‌نامه‌ها و گاه نشست‌های نمایشی، این دیپلماسی را در قالب گفتمان صلح، دوستی و سازش نشان دهد. این گفتمان ابتدا در چند مرحله با کره شمالی و کیم جونگ اون انجام گرفت و حتی ترامپ برای استفاده ابزاری از این مذاکرات وارد خطوط مرزی کره شمالی شد.

ترامپ در کنار رهبران صربستان و کوزوو در اتاق بیضی کاخ سفید گفت: «این اتفاقی تاریخی است. چشم به راه هستیم که در آینده نه چندان دور به این دو کشور سفر کنم.» این توافق، موفقیتی برای دونالد ترامپ در آستانه انتخابات ریاست جمهوری آمریکا به شمار می‌آید و ژست یک رهبر پیروز در ناکامی اروپایی‌ها در موضوع کوزوو را به او می‌دهد. ترامپ عاشق گرفتن ژست آدم‌های موفق در مقابل دوربین است. او بعد از مسئله کره شمالی، توافق با گروه شبه‌نظامی طالبان و پایان بحران سوریه، حال سراغ مناقشه کوزوو- صربستان رفته تا بار دیگر مقابل دوربین‌های تلویزیونی ادعا کند در توافقی تاریخی آن را حل کرده است. تحلیلگران بیش از هر چیز معتقدند این تلاش‌ها از جمله قرارداد صورت‌گرفته بین کوزوو و صربستان در راستای کارزار انتخابات ریاست جمهوری

۱. Sporazum, W., Washingtonski Sporazum Srbije i Kosova ne zamjenjuje razgovore u Briselu, Retrieved from Balkans, ۲۱/۱۰/۲۰۲۰, Aljazeera: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/washingtonski-sporazum-srbije-i-kosova-ne-zamjenjuje-razgovore-u-briselu>

۲. Trump, D., Retrieved from Twitter, ۴/۹/۲۰۲۰, <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/۱۳۰۱۹۲۴۰۱۹۱۴۷۶۱۶۲۵۷?s=۲۰>

ترامپ و برای جلب رأی است.^۱

از طرف دیگر در حالی که گسترش اعتراضات ضد نژادپرستی سیاه‌پوستان در آمریکا و شیوع ویروس کرونا شانس موفقیت دونالد ترامپ برای راهیابی دوباره به کاخ سفید را کمتر از گذشته کرده است، او می‌کوشد در مدت زمان باقی‌مانده تا انتخابات ریاست جمهوری آمریکا با کشورهای ضعیف دنیا توافق‌نامه‌های صلح یا عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی را به امضا برساند تا مگر به این وسیله برگ برنده‌ای در عرصه سیاست خارجی خود برای نمایش در انظار عمومی داشته باشد و آنها را دستاویزی برای رسیدن دوباره به کاخ سفید قرار دهد.

واکنش‌ها به توافق‌نامه واشنگتن

ووچیچ، رئیس‌جمهور صربستان، در مصاحبه‌ای با روزنامه دنی آواز درباره توافق‌نامه صربستان و کوزوو گفت: «من مایل نیستم وانمود کنم که طرف خودمان برنده است، زیرا فکر نمی‌کنم که باید رویکرد خصمانه‌ای داشته باشیم. مهم است که در رابطه با توافقات و مبادلات اقتصادی رویکرد خوبی داشته باشیم. آنچه ما نپذیرفتیم به رسمیت شناختن متقابل کوزوو و صربستان است؛ اما اتفاقی که در واشنگتن افتاد این است که آنان در واقع می‌خواستند که ما بگوییم با به رسمیت شناختن کوزوو از سوی اسرائیل مخالفتی نداریم. ما نمی‌خواستیم در این زمینه دخالتی کنیم. حرف‌مان این بود که اسرائیل کشوری مستقل است و حق دارد هر کاری که دلش می‌خواهد بکند. ما به اسرائیل پیامی دادیم که بسیار روشن است.»^۲

مایک پمپئو، وزیر خارجه ایالات متحده، بعد از امضای این توافق‌نامه دیداری با عبدالله هوتی، نخست‌وزیر کوزوو داشت و بر حمایت آمریکا از آن کشور تأکید کرد و خواستار تداوم مذاکرات کوزوو و صربستان برای رسیدن به یک توافق جامع عادی‌سازی روابط دو کشور شد. پمپئو همچنین خواستار اجرای توافقاتی هوایی، ریلی و زمینی شد که ریچارد گرزل، نماینده ویژه آمریکا، مبتکر آنها برای منطقه بالکان بوده است. وزیر خارجه آمریکا در عین حال از کوزوو خواست بر تقویت حاکمیت قانون و مبارزه با فساد در آن کشور تمرکز کند.^۳

۱. Kulačin, N., Hoće Bijela kuća da zamijeni fascikle, ۶/۹/۲۰۲۰, Retrieved from <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/hoce-bijela-kuca-da-zamijeni-fascikle>

۲. Karalić, F., Ekskluzivno, Vučić za "Avaz", Retrieved from Dnevni Avaz, ۶/۹/۲۰۲۰, <https://avaz.ba/vijesti/intervju/۵۹۳۷۹۰/vucic-za-avaz-nije-mi-palo-na-pamet-da-sutnem-stolicu-i-izadem-napolje-imao-sam-cast-da-obavim-odlican-razgovor-s-trampom>

۳. Pompeo, M., Retrieved from Twitter, ۵/۹/۲۰۲۰, <https://twitter.com/SecPompeo/status/۱۳۰۲۰۲۴۰۰۹۲۵۷۸۱۶۰۶۴>

بدون تردید رژیم صهیونیستی شادترین کشور جهان از این توافق نامه است. به دنبال این توافق نامه بینامین نتانیا هو در حساب توئیتری خود نوشت: «در پی مشورت هایی که طی ۲۴ ساعت گذشته با وزیر امور خارجه، سازمان امنیت ملی و طرف های دیگر داشتم، اسرائیل و کوزوو به زودی با یکدیگر روابط دیپلماتیک برقرار خواهند کرد.» نتانیا هو همچنین به تماس با رئیس جمهوری آمریکا درباره دیدارش با عبدالله هوتی، نخست وزیر کوزوو، و تصمیم این کشور به برقراری روابط با اسرائیل اشاره کرد و افزود همان گونه که نخست وزیر کوزوو در دیدار با دونالد ترامپ گفته است، این کشور به زودی سفارت خود را در بیت المقدس باز خواهد کرد.^۱

نخست وزیر رژیم صهیونیستی با سوء استفاده از این دستاورد اضافه کرده است: همان گونه که اخیرا گفتم، دامنه صلح و به رسمیت شناختن اسرائیل در حال گسترش است و پیش بینی می شود کشورهای دیگری به آن بپیوندند و انتظار داریم سایر کشورها نیز به این روند ملحق شوند. نتانیا هو تصریح کرده است که صربستان نیز تا ژوئیه ۲۰۲۱ سفارت خود را به بیت المقدس منتقل خواهد کرد.

پیر استانو،^۲ سخنگوی جوزف بورل،^۳ مسئول سیاست خارجی اتحادیه اروپا، در واکنش به این توافق نامه گفته است که این اتحادیه هرگونه تلاش دیپلماتیکی را که برخلاف موضع مشترک اتحادیه اروپا نسبت به شهر بیت المقدس باشد، محل نگرانی و تأسف می داند. او هشدار داد که سرنوشت بیت المقدس باید بر اساس معاهدات بین المللی و در مذاکرات صلح بین اسرائیل و فلسطینی ها مشخص شود. استانو تأکید کرد که هیچ عضو اتحادیه اروپا در بیت المقدس سفارت ندارد و این هشدار ضمنی به صربستان و کوزوو است که می خواهند به اتحادیه اروپا بپیوندند؛ زیرا هر گام دیپلماتیکی که موضع مشترک اتحادیه اروپا درباره بیت المقدس را با تردید مواجه کند موجب نگرانی و تأسف سایر اعضای اتحادیه اروپا خواهد بود.^۴

در مقابل صائب عریقات،^۵ دبیر کمیته اجرایی سازمان آزادی بخش فلسطین، در اعتراض به این اقدام صربستان و کوزوو گفت: «فلسطین قربانی جاه طلبی های انتخاباتی دونالد ترامپ، رئیس جمهوری آمریکا، شده است. دولت ترامپ با تشویق کشورها برای به رسمیت شناختن غیر قانونی بیت المقدس به عنوان پایتخت اسرائیل، بار دیگر پای بندی کامل خود را به نقض حقوق

۱. Netanyahu, B., ۵/۹/۲۰۲۰, Retrieved from Twitter: <https://twitter.com/IsraeliPM/status/۱۳۰۲۳۱۳۱۴۴۵۴۷۷۶۶۲۷۲>

۲. Peter Stano

۳. Josep Borrell

۴. Stano, P., ۵/۹/۲۰۲۰, EU Warns Serbia over Jerusalem Embassy Move, Retrieved from Euractiv, ۷/۹/۲۰۲۰, <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/eu-warns-serbia-over-jerusalem-embassy-move/۱۵۰۳۳۰۲/>

۵. Saeb Erekat

بین الملل و قطعنامه‌های سازمان ملل و انکار حقوق فلسطینی‌ها نشان داد. ترامپ و تیم وی هر اقدامی را حتی اگر نابودکننده صلح و نظم جهانی باشد، برای انتخاب دوباره وی به عنوان رئیس‌جمهور آمریکا انجام می‌دهند.^۱ او از اتحادیه عرب و سازمان همکاری اسلامی خواست اقدامات ملموس علیه کسانی انجام دهند که جنایات و قانون‌شکنی علیه سرزمین و ملت فلسطین از جمله به رسمیت شناختن الحاق کرانه باختری به اسرائیل و اشغال غیرقانونی بیت‌المقدس را تشویق می‌کنند. او همچنین تهدید کرد: «دولت خودگردان روابط خود را با کشوری که در بیت‌المقدس سفارت باز کند یا سفارت خود در تل‌آویو را به قدس انتقال دهد، قطع خواهد کرد.»^۲ احمد ابوالغیظ،^۳ دبیرکل اتحادیه عرب، در واکنش به این توافق‌نامه، طی بیانیه‌ای اعلام کرد: «افتتاح سفارت صربستان و کوزوو در بیت‌المقدس اقدامی باطل و محکوم است. این‌گونه اقدامات در تضاد با قطعنامه‌های بین‌المللی، حقوق بین‌الملل و قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد است که انتقال سفارتخانه کشورهای به قدس را به علت آنکه در اشغال قرار دارد، ممنوع کرده است. قطعنامه ۴۷۸ شورای امنیت، سال ۱۹۸۰ ایجاد هیئت‌های دیپلماتیک کشورهای در بیت‌المقدس و هر گونه اقدامی را که موجب تغییر شرایط قانونی این شهر شود، ممنوع کرده است. موضع اتحادیه عرب در این موارد ثابت و قدس یکی از موضوعات مذاکره میان فلسطینی‌ها و اسرائیل است که جامعه جهانی به دنبال حل آن است، اما تل‌آویو از آن سر باز می‌زند. نادیده گرفتن قوانین بین‌المللی و پیش‌دستی نسبت به نتایج مذاکرات، یک اقدام اشتباه و غیرقانونی است و به شدت فرصت‌های دستیابی به یک صلح واقعی مبتنی بر تشکیل دو کشور مستقل و براساس مرزهای چهارم ژوئن ۱۹۶۷ را از میان می‌برد.»^۴

اگرچه دبیرکل اتحادیه عرب در ظاهر موضعی قاطع در برخورد با توافق‌نامه واشنگتن اتخاذ کرد، ولی سران سعودی و امارات که در سال‌های اخیر برای ارتباط با صهیونیست‌ها تلاش بی‌وقفه‌ای داشتند، در قبال این توافق‌نامه سکوت کردند. هنوز زمانی نگذشته است که واشنگتن، ابوظبی و تل‌آویو طی بیانیه‌ای مشترک اعلام کردند که با وساطت دونالد ترامپ، محمد بن زاید، ولیعهد ابوظبی، و بنیامین نتانیاها، نخست‌وزیر رژیم صهیونیستی، به توافق رسیدند که از این به بعد همکاری و روابط مشترک داشته باشند. همچنین تمایل برخی از کشورهای عربی برای برقراری

۱. Erekat, S., Palestine Warned Serbia, Retrieved from B۹۲SRBIJA, ۷/۹/۲۰۲۰, https://www.b۹۲.net/eng/news/world.php?yyyy=۲۰۲۰&mm=۰۹&dd=۰۷&nav_id=۱۰۹۱۸۶

۲. Erekat, S., ۵/۹/۲۰۲۰, Arab League Secretary-General Condemns Decision by Serbia and Kosovo to Move Embassies to Jerusalem, Retrieved from Arab League, ۷/۹/۲۰۲۰, <https://english.wafa.ps/Pages/Details/۱۱۹۱۱۳>

۳. Ahmed Aboul Gheit

۴. Ibid.

روابط با رژیم صهیونیستی یا انتقال سفارتخانه‌های خود به قدس اشغالی، انکارناپذیر است. وزارت خارجه ترکیه در بیانیه‌ای از انتقال سفارت کوزوو به قدس انتقاد و اعلام کرد: «ترکیه به عنوان یکی از نخستین کشورهایی که کوزوو را در سال ۲۰۰۸ به رسمیت شناخته، همه حمایتش را از به رسمیت شناخته شدن این کشور در عرصه جهانی کرده است، اما صحیح نیست که این فرایند علیه قوانین بین‌المللی به ویژه بر مبنای رنج مردم فلسطین که سرزمین‌شان در اشغال است، پیش برود.»^۱

سخنگوی وزارت خارجه ایران نیز به این توافق نامه واکنش نشان داد و در پاسخ به سؤالی درباره انتقال سفارت صربستان و کوزوو به بیت‌المقدس گفت: «چهره‌هایی که من از مسئولان این کشورها در نشست با ترامپ دیدم، متعجبانه بود. ایران همواره برای حل منازعات بین صربستان و کوزوو تلاش کرده و از آن استقبال می‌کند؛ ولی اینکه ترامپ برای انتخابات ریاست جمهوری آمریکا از هر چیزی سوءاستفاده کند، وقیحانه است. آنها به دلیل مسئله دیگری آنجا بودند ولی ترامپ آن موضوع را مطرح کرد. فکر نمی‌کنم جامعه جهانی با این موضوع همراهی کند.»^۲

بهره سوم: نتیجه گیری

شواهد و اتفاقات به خوبی نشان می‌دهد که مقامات آمریکایی در جلسات خود با مقامات کوزوو و صربستان برای آنها تعیین تکلیف کرده‌اند و مذاکره‌ای در کار نبوده است؛ به همین دلیل از توافق میان کوزوو و صربستان، انتقال سفارت صربستان به قدس اشغالی بیرون می‌آید. در واقع وابستگی کشورهای بالکان به آمریکا در حوزه‌های امنیتی، اقتصادی و سیاسی، ویروسی است که به جان مقامات این کشورها افتاده است به گونه‌ای که برای هر تصمیمی خود را نیازمند چراغ سبز آمریکا می‌دانند.

توافقی که قرار بود هدف اصلی آن تسهیل ارتباطات، حمل و نقل، شناسایی متقابل مجوزهای بهداشتی و گمرکی در حوزه مینی شینگن و توسعه اینترنت جی ۵ در دو کشور باشد، از جانب رئیس‌جمهور آمریکا به عنوان یک توافق صلح تاریخی جا زده شد تا دو کشور به شناسایی حقوق همجنس‌گرایان، تروریست اعلام کردن حزب‌الله و آغاز روابط کوزوو و اسرائیل و همچنین انتقال سفارت صربستان از تل‌آویو به بیت‌المقدس اقرار کنند. کوزوو با حمایت بیشتر کشورهای غربی به خصوص آمریکا و بیشتر کشورهای عضو اتحادیه اروپا تلاش دارد با عضویت در نهادهای بین‌المللی بتواند اعلام استقلال خود را برای راه‌پایی به سازمان ملل به عنوان عضو دائم به مرحله

۱. Aksoy, H., ۶/۹/۲۰۲۰, Turkey Has 'Deep Concern' over Serbia, Kosovo Moving Embassies to Jerusalem, Retrieved from DailySabah, ۷/۹/۲۰۲۰, <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkey-has-deep-concern-over-serbia-kosovo-moving-embassies-to-jerusalem>

۲. سعید خطیب‌زاده، «جلسه سخنگوی وزارت امور خارجه ایران»، خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۹۹/۶/۱۷، www.irna.ir/news/۸۴۰۲۹۹۲۲/

پایان برساند. تا کنون ۹۸ کشور استقلال کوزوو را به رسمیت شناخته‌اند و اینک چراغ سبز صربستان به رژیم صهیونیستی برای شناسایی استقلال کوزوو می‌تواند مورد توجه سایر کشورهای قرار گیرد که تا کنون استقلال کوزوو را به رسمیت شناخته‌اند.

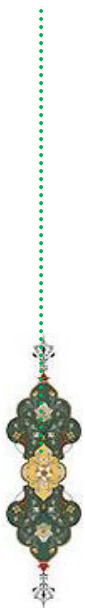
اروپا طی این سال‌ها نتوانست دو طرف را به عقد چنین قراردادی ترغیب کند؛ اما آمریکا از فرصتی تاریخی برای عقد این تفاهم استفاده کرد و توانست رئیس‌جمهور صربستان را به پای امضای قراردادی بکشاند که عملاً کوزوو را به رسمیت می‌شناسد. موضوع جالب این توافق‌نامه یا قرارداد این است که سه برداشت از این سند در نشست رهبران آمریکا، صربستان و کوزوو بیرون آمده است: از دیدگاه کوزوو، آنها سند روابط متقابل با صربستان و شناسایی کشورشان را امضا کردند. از نظر صربستان، آنها سند همکاری با آمریکا در رابطه با توسعه فعالیت‌های منطقه‌ای و توسعه اقتصادی را امضا کردند. از نظر آمریکا هم این توافق‌نامه گامی در ادامه طرح معامله قرن برای حمایت هرچه بیشتر از رژیم صهیونیستی و ژستی سیاسی برای ترامپ در آستانه انتخابات آمریکاست.

به نظر می‌رسد توافق‌نامه واشنگتن، صرف نظر از محتوای آن، یک نمایش و نمود تمام‌عیار از رفتار ارباب-رعیتی آمریکا با کشورهای دیگر است و ژست بی‌خبری رئیس‌جمهور صربستان از توافقی که امضا کرده و نوع حضورش در دفتر ترامپ، نمونه‌ای از خواری و ذلت یک کشور در برابر آمریکاست که دیدار ارباب با رعیت را به ذهن متبادر می‌سازد. اما صهیونیست‌ها بیش از دو طرف توافق‌نامه و حتی ترامپ، از آن بهره بردند و خرسند شدند. آنها پس از علنی شدن روابط با ابوظبی، با انتشار چنین وقایعی می‌توانند خیانت برخی حکام عرب به آرمان‌های مردم فلسطین را عادی جلوه دهند و زمینه توسعه روابط با سایر کشورهای عربی و اسلامی را فراهم کنند؛ به خصوص که برقراری روابط دیپلماتیک کوزوو با جمعیت بیش از ۹۰ درصد مسلمان، برای اسرائیل بسیار اهمیت دارد و علاوه بر چراغ سبز به سایر کشورهای اسلامی، نوعی دهن‌کجی به اتحادیه اروپای مسیحی است که ژست دایه دلسوزتر از مادر (برخی کشورهای اسلامی) را در مقابل اسرائیل برای عدم انتقال سفارت‌های خارجی به بیت‌المقدس گرفته است.

اگرچه جمهوری اسلامی ایران همواره اذعان کرده در صورت حل و فصل مسئله کوزوو با صربستان، آماده شناسایی استقلال این کشور است، اما به دلایل حقوقی و سیاسی تا کنون این اقدام صورت نگرفته است. البته رویکرد غیرمنطقی و به شدت منفی مقامات کوزوویی به مسائل ایران نیز که بیشتر ناشی از تأثیر مقامات سیاسی این کشور از آمریکاست، در این تأخیر بی‌تأثیر نیست. کوزوو در مسیری وارد شده است که آلبانی پیشتر در آن قدم برداشته و به صف مخالفان جمهوری اسلامی ایران پیوسته است. با توجه به وابستگی شدید کوزوو به آمریکا و همچنین آغاز روابط رسمی با رژیم صهیونیستی، بعید است حتی با شناسایی استقلال این کشور از سوی ایران،

تغییری در مواضع سیاسی مقامات کنونی آن ایجاد شود یا بهره‌ای از این شناسایی برای ایران حاصل آید. از آنجا که کوزوو تنها کشور اروپایی است که بیش از ۹۰ درصد جمعیت آن مسلمان هستند، گرچه دولت امروز کوزوو موضعی ضد ایرانی دارد، ولی آینده روابط ام‌القرای جهان اسلام با ملت آلبانی تبار کوزوو را نمی‌توان به واسطه رفتارهای دولت‌های موقت آن کشور نادیده گرفت. همچنین نفوذ هرچه بیشتر رژیم صهیونیستی در حوزه بالکان، به خصوص کشورهای آلبانی تبار، نگرانی جدی برای آینده روابط این کشورها با جمهوری اسلامی ایران به دنبال دارد؛ با این حال تلاش برای احیای روابط میان ملت مسلمان کوزوو و ایران ممکن است آثار منفی این توطئه را کاهش دهد.

بنابراین در صورتی که دولت ایران بخواهد به شناسایی استقلال کوزوو در شرایط جدید، یعنی بعد از توافق نامه واشنگتن که تلویحا ممکن است نوعی گشایش در شناسایی استقلال کوزوو از سوی صربستان قلمداد شود، توجه نشان دهد یا اقدام کند، بهترین دلیل برای چنین اقدامی توسعه دیپلماسی عمومی در منطقه بالکان و حمایت از مردم مسلمانان کوزوو خواهد بود. با اطمینان از رضایت کشور مادر (صربستان) و همچنین هم‌زمان شدن شناسایی استقلال کوزوو از سوی ایران با آغاز روابط دیپلماتیک میان تهران و پریشینا می‌توان امیدوار بود که نتایج حاصل موجب تعمیق بیشتر صلح و ثبات در منطقه بالکان شود و منافع آن در سید ملت‌های مسلمان این منطقه یعنی بوشنیاک‌ها و آلبانیایی تباران- فارغ از دیدگاه‌های دولت‌هایشان به جهان اسلام و ایران- قرار گیرد.

منابع و مأخذ

منابع فارسی

- پرست تاش، وحید، استقلال کوزوو و تأثیر آن بر نظام بین الملل، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته روابط بین الملل، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی، ۱۳۸۶.
- پرست تاش، وحید، سرنوشت کوزوو، تهران: مرکز مطالعات بالکان معاصر و نشر برادری، ۱۳۹۰.
- خطیبزاده، سعید، (۱۳۹۹، ۱۷۰۶) «جلسه سخنگوی وزارت امور خارجه ایران»، خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، www.irna.ir/news/۸۴۰۲۹۹۲۲:۱۳۹۹/۶/۱۷
- عزیزی، سعید، «استقلال کوزوو و بررسی مشروعیت جدایی یکجانبه در حقوق بین الملل»، فصلنامه حقوق بین الملل، ش ۳۸، ۱۳۸۷.
- مالکوم، نوم، تاریخ اجمالی کوزوو، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۷۸.
- ملکشاه، حبیب الله، ریشه های بحران کوزوو و دخالت نظامی ناتو، تهران: وزارت امور خارجه، ۱۳۸۸.

منابع لاتین

- Aksoy, H., Turkey Has 'Deep Concern' over Serbia, Kosovo Moving Embassies to Jerusalem, Retrieved from DailySabah, ۶/۹/۲۰۲۰, <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkey-has-deep-concern-over-serbia-kosovo-moving-embassies-to-jerusalem>
- Andrej, N., Novi Balkan, Retrieved from AlJazeera Balkan, ۶/۹/۲۰۲۰, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/novi-balkan-milo-odlazi-neka-se-spremi-dodik>
- Elsie, R., Texts and Documents of Albanian History, Retrieved ۰۹ ۱۵، ۲۰۲۰، ۱۶/۱۰/۲۰۱۹، from albanianhistory: http://www.albanianhistory.net/۱۹۴۴_Resolution-of-Bujan/index.html
- Erekat, S., ۷/۹/۲۰۲۰، Palestine Warned Serbia, ۱۶/۱۰/۲۰۱۹، Retrieved from B۹۲SRBIJA: https://www.b۹۲.net/eng/news/world.php?yyyy=۲۰۲۰&mm=۰۹&dd=۰۷&nav_id=۱۰۹۱۸۶
- Erekat\, S., Arab League Secretary-General Condemns Decision by Serbia and Kosovo to Move Embassies to Jerusalem, Retrieved from Arab League, ۵/۹/۲۰۲۰، [https:// english.wafa.ps/Pages/Details/۱۱۹۱۱۳](https://english.wafa.ps/Pages/Details/۱۱۹۱۱۳)
- Karalić, F., ۷/۹/۲۰۲۰، Ekskluzivno, Vučić za "Avaz", Retrieved from Dnevni Avaz, ۵/۹/۲۰۲۰، <https://avaz.ba/vijesti/intervju/۵۹۳۷۹۰/vucic-za-avaz-nije-mi-palo-na-pamet-da-sutnem-stolicu-i-izadem-napolje-imao-sam-cast-da-obavim-odlican-razgovor-s-trampom>
- Komarčević, D., Srbija i Kosovo potpisali, Retrieved from Slobodnaevropa, ۴/۹/۲۰۲۰، <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-srbija-hoti-vucic-sjedinjene-drzave-tramp-potpisivanje-bela-kuca/۳۰۸۲۰۴۱۶.html>
- Kostić, I. E., Fotografija Vučića kako sjedi na stolici ispred Trampa predmet podsmijeha na internet, Retrieved from Klix, ۵/۹/۲۰۲۰، <https://www.klix.ba/vijesti/regija/fotografija->

- vucica-kako-sjedi-na-stolici-ispred-trumpa-predmet-podsmijeha-na-internetu/۲۰۰۹۰۵۰۴۸
- Kulačin, N., Grenellov Shenzhen raspršuje snove o razgraničenju, ۲۹/۸/۲۰۲۰, Retrieved from <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/grenellov-shenzhen-raspršuje-snove-o-razgranicenju>
 - Kulačin, N., Hoće Bijela kuća da zamijeni fascicle, ۶/۹/۲۰۲۰, Retrieved from <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/hoce-bijela-kuca-da-zamijeni-fascikle>
 - Međunarodno Priznanje Kosova, Retrieved from Ministria e Punëve të Jashtme e Kosovës, ۱/۹/۲۰۲۰, <https://www.mfa-ks.net/politika/۴۸۴/lista-e-njohjeve/۴۸۴>
 - Mujanović, J., Da li je Vučić pročitao sporazum prije potpisivanja?, Retrieved from Klix, ۶/۹/۲۰۲۰, <https://www.klix.ba/vijesti/regija/da-li-je-vucic-procitao-sporazum-prije-potpisivanja-hit-snimak-iz-bijele-kuce-kruzi-internetom/۲۰۰۹۰۵۰۸۴>
 - Netanyahu, B., Retrieved from Twitter, ۵/۹/۲۰۲۰, <https://twitter.com/IsraeliPM/status/>
 - Pejović, M., Kina Dakonskim Mjerama Kontrolise Zarazu, Evropa čuva ekonomiju, ۲۳/۱۰/۲۰۲۰, Retrieved from <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/dr-ler-kina-drakonskim-mjerama-kontrolise-zarazu-evropa-cuva-ekonomiju>
 - Pompeo, M., Retrieved from Twitter, ۵/۹/۲۰۲۰, <https://twitter.com/SecPompeo/status/>
 - Reka, B., UNMIK as an International Governance in Post-war Kosova: NATO's Intervention, UN Administration and Kosovar Aspirations, Skopje: Logos-A, ۲۰۰۳.
 - Sabrina P. Ramet, A. G., Thinking about Yugoslavia: Scholarly Debates about the Yugoslav Breakup and the Wars in Bosnia and Kosovo, Cambridge: Cambridge University Press, ۲۰۰۵.
 - Salama, V., Serbia and Kosovo Sign, Retrieved from CNN, ۴/۹/۲۰۲۰, <https://edition.cnn.com/۲۰۲۰/۰۹/۰۴/politics/serbia-kosovo-agreement>
 - Sporazum, W., Washingtonski Sporazum Srbije i Kosova ne zamjenjuje razgovore u Briselu, Retrieved from Balkans.Aljazeera, ۴/۹/۲۰۲۰, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/washingtonski-sporazum-srbije-i-kosova-ne-zamjenjuje-razgovore-u-briselu>
 - Stano, P., EU Warns Serbia over Jerusalem Embassy Move, Retrieved from Euractiv, ۸/۹/۲۰۲۰, <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/eu-warns-serbia-over-jerusalem-embassy-move/۱۵۰۳۳۰۲/>
 - Trump, D., Retrieved from Twitter, ۴/۹/۲۰۲۰, <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/۱۳۰۱۹۲۴۰۱۹۱۴۷۶۱۶۲۵۷?s=۲۰>
 - Uzajamno Priznavanje, Retrieved from blic, ۵/۹/۲۰۲۰, <https://www.blic.rs/vesti/politika/uzajamno-priznavanje-gazivode-republika-kosovo-ove-tri-tacke-uklonjene-su-iz/۸۳ef۸۱w>
 - Vesić, M., Hoće li Srbija stradati ili profitirati u 'tuči slonova?', Retrieved from Aljazeera Balkans, ۹/۱۰/۲۰۲۰, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/hoce-li-srbija-stradati-ili-profitirati-u-tuci-slonova>

